

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС
ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ**

РЎЙХАТГА ОЛИНДИ

№ ВМ – 343 - 5А3406 – 2.02

«1 » Июль 2003 й

«ТАСДИҚЛАНДИ»

Ўзбекистон Республикаси
Олий ва ўрта маҳсус
таълим вазирлиги

«8 » Июль 2003 й

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
БЮДЖЕТ ТИЗИМИ
фанидан
ДАСТУР**

**Олий таълимнинг 340000 -«Бизнес ва бошқарув»
таълим соҳасидаги 5А340601 - «Давлат молиясини
бошқариш» магистратура мутахассислиги учун**

Тузувчилар: доц. Жамолов Х.Н.,

Тақризчилар: проф. Ваҳобов А.В.,
доц. Хайдаров Н.

Дастур Узбекистан Республикасининг бюджет тизими ва уни ташкил этишнинг асосий тамойилларини ва бошқариш шаклларини қамраб олган бўлиб, «Бизнес ва бошқарув» соҳаси бўйича магистратура йўналишидаги «Молия» мутахассислиги талабаларига мўлжаллаб тузилган. Унда маъруза, амалий (семинар) машғулотлар, мустақил таълим мавзулари ва ўрганиладиган саволлар, шу жумладан, катор ривожланган давлатларнинг молия тизими тараққиёти муаммолари ўз аксини топган. Дастурда фанни ўрганишга оид ўзбек, рус ва инглиз тилларида чоп этилган асосий ва қўшимча адабиётлар, иқтисодий газета ва журналлар рўйхати берилган. Компьютер ўқув дастурлари, интернет тармоғи сайatlari rўйхати илова қилинган.

Данная программа включает в себя основные принципы и формы управления бюджетной системой Республики Узбекистан и предназначена для студентов направления магистратуры «Финансы» сферы «Бизнес и управление». В программе освещены финансовые аспекты внешнеэкономических связей Республики Узбекистан, которые отражают суть вопросов лекционных, практических (семинарских) занятий и тем самообразования. В программе приведен список литературы для изучения предмета на узбекском, русском и английском языках, приложены названия сайтов интернета и компьютерных учебных программ по соответствующим темам курса.

Program includes the most important theme reflecting the main point concerning to Budget system of The Republic of Uzbekistan and general forms of its managing and is worked out considering all special ties end directions of Masters. Lecture themes, practical studies, seminars and self - educated questions including questions of foreign economic policy and foreign economic affairs of the Republic of Uzbekistan are observed in it.

Program consist of list of main and additional literature, economic news - papers and margarines, including also necessary English literature. As an appendices presented list of computer educational programs, internet web - sites and electronic training aids.

Дастур Тошкент Молия институти Илмий Кенгашида мұхокама қилинган ва нашрга тавсия этилган (2003 йил 25 апрель, 9-сонли баённома).

Дастур Узбекистан Республикаси Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги олий ўқув юртлараро илмий-услубий бирлашмалар фаолиятини Мувофиқлаштирувчи Кенгаш мажлисида мұхокама қилинган ҳамда нашрга тавсия этилган (2003 йил 1 июль, 37-сонли мажлис баёни).

1. СЎЗ БОШИ

Фанни ўқитишининг мақсади ва вазифалари, бошқа фанлар билан ўзаро боғланиши

«Узбекистан Республикаси бюджет тизими» фанини ўқитишининг мақсади - келгусида юқори малакали иқтисодчи-мутахассислар бўлиб етишадиган талабалар учун мамлакат бюджет тизими, молия тизимида унинг ўрни, бюджет тизими бўғинлари ва унинг тузилиши ҳақида назарий билимлар бериш, уларда давлатнинг ҳозирги даврдаги бюджет сиёсатининг асосий йўналишлари бўйича кўникмалар ҳосил қилишдан иборат. Ушбу мақсаддан келиб чиқиб фан ўз предметини ўргатиш учун қуидаги вазифаларни кўяди:

- бюджет муносабатларининг ижтимоий-иқтисодий моҳияти ва аҳамиятини ўрганиш;
- бюджет тизими ва унинг бўғинларини ўрганиш;
- Ўзбекистон Республикасида бюджет тизимини бошқаришининг ташкилий асосларини ўрганиш;
- худудий миқёсда ва давлат бошқаруви даражасида бюджет муносабатларининг амал қилишини ўрганиш;
- чет давлатларнинг бюджет тизимини бошқариш юзаеидан илғор тажрибалари ва хусусияларини ўрганиш;
- давлат бюджет сиёсатининг стратегияси ва тактикаси, давлат бюджетининг ижтимоий-иқтисодий мазмуни ва уни мустаҳкамлаш имкониятларини ёритиш ;
- жамият ижтимоий-иқтисодий ривожланишида бюджет тизими тараққиётининг аҳамиятини таҳлил қилиш.

«Ўзбекистон Республикаси бюджет тизими» фани «Молия», «Давлат молиясини бошқариш», «Халқаро иқтисодий муносабатлар», «Иқтисодий назария», «Давлат молияси», «Чет мамлакатлар молияси» каби фанлардан олинган назарий асосларга таянади.

Шу билан бирга «Узбекистон Республикаси бюджет тизими» фани қатор маҳсус фанларни ўзлаштириш учун назарий-услубий асос бўлиб хизмат қиласди.

Олий таълим йўналиши ски мутахассислиги давлат таълим стандартига (ДТСга) мувофиқ равишда ўқув фани бўйича билим, кўникма ва малакаларига талаблар

Ушбу фанни ўрганиш жараённида магистрантлар тегишли билимга, уқувга ва кўникмаларга эга бўлишлари лозим. Талабалар умумназарий фанлардан олган билимлари билан бир қаторда бюджет-молиявий қонунчилик, оммавий-ахборот воситалари орқали бюджет амалиётидаги кундалик молиявий ўзгаришлардан хабардор бўлишлари лозим. Мазкур фаннинг асосий ғояларини тўла ва муваффақиятли ўрганиш учун талабалар бюджет амалиётида мавжуд иқтисодий таҳлил усуllibаридан, бюджетни режалаштириш усуllibаридан фойдалана билишлари лозим.

«Узбекистон Республикаси бюджет тизими»дан олинган билимлар талабаларни олий ўқув юртини тамомлагандан сўнг, бюджет амалиётига оид кундалик фаолиятда учрайдиган долзарб амалий муаммоларни ечишда ҳамда бюджет амалиётига дойр адабиётларни ўрганиб малакаларини оширишларида қўл келади.

Амалий, семинар ва лаборатория машғулотлари бўйича бажариладиган ишлар икдорига минимал талаблар

Ишчи ўқув дастурида келтирилган амалий (семинар) машгулотлар мавзулари бўйича талабалар тегишли мавзулар бўйича конспектлар олади, рефератлар ва мустақил ишлар тайёрлайди ҳамда амалиёт ўқитувчиси назоратида улар юзасидан оғзаки сухбатдан ўтади. Ушбу талаблар амалий машгулотлар мавзуларида курсив билан кўрсатилган саволлар бўйича талабаларнинг тўлиқ ўзлаштиришларини белгилайди.

Аудитория машғулоти турларининг соатлар хажми (фоизларда) бўйича тавсиялар

Олий касбий таълимнинг давлат стандартларида мазкур курсга 108 соат ҳажмда вакт ажратилган. Уларнинг 36 соати маъруза, 36 соати амалий машғулотлар ва 36 соати мустақил таълимдир. Ушбу фан бўйича дарсларни ташкил этиш бир ўқув семестрига мўлжалланган.

Талабалар били мини баҳолаш учун ўтказиладиган назорат тадбирлари миқдори

Ушбу фан бўйича талабалар ўзлаштириш даражаси ўқув рейтинг тизими бўйича жорий, оралиқ ва якуний баҳолаш асосида белгиланади.

Фэн ўқитиладиган бир семестр давомида икки маротаба жорий, икки маротаба оралиқ ва бир маротаба якуний баҳолаш амалга оширилади.

Компьютер, информацией ва бошқа замонавий ўқитиш технологияларини қўллаш

Қуйидагилар ушбу фанни ўқитиш жараёнида янги технологиялардан фойдаланишнинг асосларини ташкил қиласди:

- тегишли ўқув мақсадларини ишлаб чиқиш технологиясининг мавжудлиги;
- тўла ўзлаштириш технологияси кўзда тутилганлиги;
- ўқув мақсадларини назорат (тест) топшириқларига ўтказиш технологияси мавжудлиги;
- «тест топширикларининг инвариантлиги методологияси ва назарияси» дан фойдаланилиши;
- «муаммоли усул ва ҳақиқатни иммитацион моделлаштириш» асосларидан фойдаланилиши;
- таянч избораларга асосланган «ёзма иш» орқали назорат ишларини ўтказиш тизимидан фойдаланилиши.

Бу фанни ўқитиша бюджет-молия амалиётига тегишли қонунлар, хукумат қарорлари, молиявий ҳисоб-китобларнинг автоматлаштирилган тизими («Молия» АИЖ) дастури, низомлар ва молиявий лойиҳаларни баҳолашнинг ЮНИДО ва "Project expert" компьютер дастурларидан, янги компьютер технологиялардан, тарқатма материаллардан, тестлар тўпламидан ҳам фойдаланиш мумкин.

Иш дастурини тузишга оид услубий тавсиялар

Мазкур фан магистратура босқичининг «Давлат молиясини бошқариш», «Корхоналар молияси», «Молия менежменти», «Солиқ ва солиққа тортиш» мутахассислиги талабаларига тегишли тарзда 2-семестрда ўтилиши мўлжалланган.

Ушбу фан бўйича ишчи дастурлари тузишда:

- фан бўйича магистратура босқичининг тегишли йўналишларига тасдиқланган ўқув режасига мувофиқ ажратилган соатлар хисобга олиниши;
- ҳар бир мавзуга оид хукуқий-меърий хужжатлар ҳамда тегишли молиявий қонунчилик асосидаги янги талаб ва ўзгаришлар талабалар эътиборини жалб этадиган даражада берилиши;
- мустақил ўзлаштириладиган мавзулар ва саволлар ажратилиб кўрсатилиши;

ўқитишининг илгор технологиялари, дастурий таъминот имкониятлари ҳамда талабалар билими даражасини назорат қилишнинг рейтинг тизими талабларидан келиб чиқувчи вазифалар ёритилиши лозим.

2. ФАН ДАСТУРИ

«Узбекистан Республикаси бюджет тизими» фани буйича ўқиладиган маърузалар мавзулари.

Ўзбекистон Республикаси Давлат бюджетининг таркибий тузилиши ва иқтисодиётда тутган ўрни

Ўзбекистон Республикаси Давлат бюджетининг ривожланиш босқичлари ва унинг ўзига хос хусусиятлари. Мамлакат иқтисодиётини молиявий, согломлаштиришда бюджетнинг аҳамияти. Давлат бюджетининг таркибий тузилиши. Узбекистон Республикасида *Давлат бюджетининг %ук.укий асослари*. Бюджет тизими ва бюджет қурилишининг тамойиллари. Бюджет жараёни ва бюджетни прогнозлаштириш. *Ўзбекистон Республикасида бюджет тизимини бошқарувчи органлар*.

Бюджет классификациям

Бюджет классификациясининг асосий тамойиллари. Бюджетнинг даромадлар ва харажатлар классификациям. Бюджет тақчиллигини молиялаштириш манбаларининг классификацияси. *Давлат карзлари турларининг классификацияси*.

Республика бюджетининг бюджет тизимида тутган ўрни ва унинг иқтисодиётни бошқаришдаги вазифалари

Ўзбекистон Республикаси бюджет тизимида республика бюджетининг ўрни ва аҳамияти. Республика бюджети харажатларининг таркиби: жорий ва капитал харажатлар. Бюджет ташкилотларини молиялаштириш механизmlари. Республика бюджети даромадларининг таркиби ва уни ташкил этишнинг хуқуқий асослари: солиқли ва солиқсиз даромадлар. *Давлат бюджетининг тақчиллиги. Профицит. Захира фонди. Бозор шароитида республика бюджетини амалга ошириш юзасидан амалга оширилган асосий ўзгаришлар*.

Маҳаллий ўз-ўзини бошқариш органларининг бюджетлари, уларнинг ташкилий-хуқуқий асослари

Маҳаллий ўз-ўзини бошқариш органларининг бюджетларини ташкил этишнинг хуқуқий асослари. Маҳаллий бюджетларнинг бюджет тизимидағи ўрни ва таркибий тузилиши. Маҳаллий бюджетларни шакллантириш усуллари — маҳаллий иқтисодий сиёсатни амалга ошириш воситаси сифатида. Маҳаллий бюджет харажатлари ва уларни амалга оширишнинг самарали механизmlарини ишлаб чиқиш. Маҳаллий бюджетларнинг бошқариладиган ва тартибга солинадиган даромадларини бошқариш. Маҳаллий бюджет даромад ва харажатларини тартибга солиш. Маҳаллий бюджетларнинг даромад ва харажатларини прогнозлаштириш. *Ҳудудларнинг молиявий ресурслари гицисодий барқарорликни таъминловчи омил сифатида. Ҳудудларнинг бюджет ресурсларини бошқарии тизимини такомиллаштириши*.

Давлат бюджетида тақчиллик муаммоси ва уни бошқариш

Бюджет тақчиллигининг келиб чиқиш сабаблари. Бюджет тақчиллиги тўғрисидаги концепциялар ва назариялар таҳлили. Бюджет тақчиллигини «автоматик бошқарув» концепцияси. *Бюджет тақчиллигини бошқарии юзасидан хорижий тажриба*. Узбекистон Республикасида бюджет тақчиллигини бошқарышнинг

хукуқий асослари. Давлат бюджети тақчиллигининг макроиктисодий қўрсаткичлар тизимидағи ўрни ва шакллари таҳлили. Бюджет ислоҳотларининг истиқболларида Давлат бюджети тақчиллигини салбий оқибатларсиз қисқартириш йўлларини белгилаш.

Давлат бюджети тақчиллигини молиялаштириш манбалари ва механизмлари.

Давлат қарзларини бошқариш

Давлат бюджети тақчиллигини молиялаштириши манбалари. Бюджет тақчиллигини молиялаштириш механизмлари. Пулли молиялаштириш. Кучли пуллар. Сенъораж. Сиқиб чиқариш таъсири. «Кўринмас солиқлар». Қарзли молиялаштириш. Ички ва ташқи қарзлар ҳамда уларни жалб қилиш усуллари. Давлат қарзларини бошқариш: қарзларни деверсификациялаш, таркибини қайта қуриш, қарзлар бўйича тўланадиган фоизларни бошқариш, қарзларни тўлаш ва муддати ўтган қарзлар муаммосини ҳал этиш механизмларини ишлаб чиқиш. Ташқи қарзларни бошқариш бўйича хорижий илфор тажрибалар таҳлили. Халқаро қарздорлик муаммоси. Давлат кафолатлари ва уни самарали бошқариш муаммоси. *Бюджет тақчиллигини молиялагитиришининг ноклассик усуллари.*

Ўзбекистон Республикасида бюджетлараро муносабатларни мувофиқлаштириш

Бюджетлараро муносабатларнинг иқтисодий моҳияти. Республика бюджетининг маҳаллий бюджетлар билан ўзаро ҳамкорлигининг молиявий - иқтисодий шакллари ва тамойиллари. Маҳаллий бюджет ва иқтисодий потенциал. Даромад ва харажатларнинг бюджет тизими бўғинлари ўртасидаги тақсимоти. Бюджет трансферлари. Бюджет ссудалари. *Давлат ва маэдаллий органларнинг бюджет ижросидаги %у ўзк ва мажбуриятлари.* Бюджет тизимининг бўғинлари ўртасидаги муносабатларни тақомиллаштириш.

Ўзбекистон Республикасининг солиқ-бюджет сиёсати

Солиқ-бюджет сиёсатининг иқтисодий моҳияти, қисқад ва узоқ муддатли мақсадлари. Солиқ-бюджет сиёсатининг инструментлари. Давлат харажатлари мультипликатори. Рағбатлантирувчи солиқ-бюджет сиёсати (фискал экспансия). Чегараловчи солиқ-бюджет сиёсати (фискал рестрикция). *Кейнснинг оддий мультипликатори.* Солиқлар мультипликатори. Тенглаштирилган бюджет мультипликатори. Дискрецион ва нодискрецион солиқ сиёсати. Узбекистон республикасида бюджет тақчиллиги ва профицитининг иқтисодиётга таъсири. *Иқтисодиётни баркарорлаштирувчи цурилмалар.* Давлат бюджетининг даврий ва таркибий тақчиллиги. Фискал ва монетар боғлиқлик. Давлат бюджетининг даромадларини оптималлаштириш. Бюджетнинг даромадлар ва харажатларини тўғри мутаносиблигини таъминлаш йўналишлари.

Бюджет истиқболини режалаштиришнинг мазмуни, тамойиллари ва вазифалари

Бюджет истиқболини режалаштиришнинг мазмуни, тамойиллари ва вазифалари. *Бюджет тизимининг турли бўғинларини тартибга солиши усуллари.* Давлат бюджетининг давлат мақсадли фонdlар ва давлат корхоналари билан ўзаро молиявий муносабатлари истиқболларини ишлаб чиқиш. Узбекистон Республикасининг бюджет жараёни амалиётида ғазначиликни жорий қилиш масалалари. *Истиқболда Давлат бюджети ислоуотларини мамлакатда амалга оширилаётган таркибий ислоҳотлар билан уйгуналагитириши.*

3. АМАЛИЙ ВА СЕМИНАР МАШГУЛОТЛАРИ МАВЗУЛАРИНИНГ РЎЙХАТИ

Ўзбекистон Республикаси Давлат бюджетининг таркибий тузилиши ва иқтисодиётда тутган ўрни

Ўзбекистон Республикаси Давлат бюджетининг ривожланиш босқичлари ва унинг ўзига хос хусусиятлари. Давлат бюджетининг таркибий тузилиши*. Бюджет тизими ва бюджет қурилишининг тамойиллари. Бюджет жараёни ва бюджетни прогнозлаштириш. Узбекистон Республикасида бюджет тизимини бошқарувчи органлар*.

Бюджет классификацияси

Бюджет классификациясининг асосий тамойиллари*. Бюджетнинг даромадлар ва харажатлар классификацияси*. Бюджет тақчиллигини молиялаштириш манбаларининг классификацияси. Давлат қарзлари турларининг классификацияси.

Республика бюджетининг бюджет тизимида тутган ўрни ва унинг иқтисодистни бошқаришдаги вазифалари

Ўзбекистон Республикаси бюджет тизимида республика бюджетининг ўрни ва аҳамияти. Республика бюджети харажатларининг таркиби: жорий ва капитал харажатлар*. Бюджет ташкилотларини молиялаштириш механизмлари. Республика бюджети даромадларининг таркиби ва уни ташкил этишнинг ҳуқуқий асослари: солиқли ва солиқсиз даромадлар*.

Маҳаллий ўз-ўзини бошқариш органларининг бюджетлари, уларнинг ташкилий-хуқуқий асослари

Маҳаллий бюджетларнинг бюджет тизимидаги ўрни ва таркибий тузилиши. Маҳаллий бюджетларни шакллантириш усуллари — маҳаллий иқтисодий сиёсатни амалга ошириш воситаси сифатида. Маҳаллий бюджет харажатлари ва уларни амалга оширишнинг самарали механизмларини ишлаб чиқиши*. Маҳаллий бюджетларнинг бошқариладиган ва тартибга солинадиган даромадларини бошқариш. Маҳаллий бюджетнинг даромад ва харажатларини тартибга солиш. Маҳаллий бюджетларнинг даромад ва харажатларини прогнозлаштириш*. Ҳудудларнинг молиявий ресурслари — тисодий барқарорликни таъминловчи омил сифатида. Ҳудудларнинг бюджет ресурсларини бошқариш тизимини такомиллаштириш*.

Давлат бюджетида тақчиллик муаммоси ва уни бошқариш Бюджет тақчиллигининг келиб чиқиши сабаблари. Бюджет тақчиллиги түғрисидаги онцепциялар ва назариялар таҳлили*. Бюджет тақчиллигини бошқариш юзасидан хорижий тажриба. Збекистон Республикасида бюджет тақчиллигини бошқаришнинг хуқуқий

асослари. Давлат бюджети тақчиллигининг макроиктисодий кўрсаткичлар тизимидаги ўрни ва шаклларининг таҳлили. Бюджет ислоҳотларининг истиқболларида Давлат бюджети тақчиллигини салбий оқибатларсиз қисқартириш йўлларини белгилаш*.

Давлат бюджети тақчиллигини молиялаштириш манбалари ва механизmlари.

Давлат қарзларини бошқариш

Давлат бюджети тақчиллигини молиялаштириш манбалари. Бюджет тақчиллигини молиялаштириш механизмлари. Пулли молиялаштириш*. Қарзли молиялаштириш*. Ички ва ташки қарзлар ҳамда уларни жалб қилиш усуллари. Давлат кдрзларини бошқариш: қарзларни деверсификациялаш, таркибини қайта қуриш, қарзлар бўйича тўланадиган фоизларни бошқариш, қарзларни тўлаш ва муддати ўтган қарзлар муаммосини ҳал этиш механизмларини ишлаб чиқиши. Халқаро қарздорлик муаммоси.* Давлат кафолатлари ва уни самарали бошқариш муаммоси. Бюджет тақчиллигини молиялаштиришнинг ноклассик усуллари.*

Ўзбекистон Республикасида бюджетлараро муносабатларяни мувофиқлаштириш

Бюджетлараро муносабатларнинг иқтисодий моҳияти*. Республика бюджетининг маҳаллий бюджетлар билан ўзаро ҳамкорлигининг молиявий- иқтисодий шакллари ва тамойиллари. Маҳаллий бюджет ва иқтисодий потенциал. Даромад ва харажатларнинг бюджет тизими бўғинлари ўртасидаги тақсимоти*. Давлат ва маҳаллий органларнинг

бюджет ижросидаги ҳуқук ва мажбуриятлари. Бюджет тизимининг бўғинлари ўртасидаги муносабатларни такомиллаштириш*.

Ўзбекистон Республикасининг солик-бюджет сиёсати

Солик-бюджет сиёсатининг иқтисодий моҳияти, қисқа ва узоқ муддатли мақсадлари. Солик-бюджет сиёсатининг инструментлари*. Давлат харажатлари мультипликатори. Рағбатлантирувчи солик-бюджет сиёсати (фискал экспансия). Чегараловчи солик-бюджет сиёсати (фискал рестрикция). Соликлар мультипликатори. Тенглаштирилган бюджет мультипликатори. Дискрецион ва нодискрецион солик сиёсати*. Узбекистан Республикасида бюджет тақчиллиги ва профицитининг иқтисодиётга таъсири. Фискал ва монетар боғлиқлик*. Давлат бюджетининг даромадларини оптималлаштириш. Бюджетнинг даромадлар ва харажатларини тўғри мутаносиблигини таъминлаш йўналишлари.

Бюджет истиқболини режалаштиришнинг мазмуни, принциплари ва вазифалари

Бюджет истиқболини режалаштиришнинг мазмуни, тамойиллари ва вазифалари. Бюджет тизимнинг турли бўғинларини тартибга солиш усуллари. Давлат бюджетининг давлат маҳсадли фондлар ва давлат корхоналари билан ўзаро молиявий муносабатлари истиқболларини ишлаб чиқиши*. Узбекисгон Республикасининг бюджет жараёни амалийтида ғазначиликни жорий қилиш масалалари*. Истиқболда Давлат бюджети ислоҳотларини мамлакатда амалга оширилаётган таркибий ислоҳотлар билан уйғунлаштириш.

Мустақил иш мазмуни

Ўқув режасида «Ўзбекистон Республикаси бюджет тизими» фанидан магистрантларнинг мустақил ишлашлари учун 5А 340301 -«Давлат молиясини бошқариш» мутахассислигига 67 соат, 5А 340501 -"Соликлар ва соликқа тортиш» мутахассислигига ҳамда 5А 340601 -«Давлат ташкилотларида суғурта иши» мутахассислигига эса 27 соат ўқув юкламаси ажратилган. Магистрантлар мустақил ишининг мазмунини дарслардан ташқари реферат шаклида тайёрлаб, семинар дарсларини олиб борувчи ўқитувчига сухбат орқали жавоб бериб тегишли бални йиғишли лозим.

«Узбекистан Республикаси бюджет тизими» фани бўйича мустақил иш мавзулари намуналари:

- Бозор иктисодиёти шароитида бюджет тизими.
- Давлат бюджети даромадлари манбалари тизими.
- Давлат бюджети харажатлари таркиби.
- Давлат бюджети тақчиллиги ва уни бошқариш.
- Узбекистан Республикаси бюджет тизимининг бўғинлари.
- Узбекистан Республикаси бюджет классификациям.
- Маҳаллий бюджетларнинг бюджет ҳуқуқлари.
- Бюджет тизими бўғинлари ўртасида даромад ва харажатларни тақсимлаш.
- Бюджетнинг аҳолини ижтимоий ҳимоя қилиш харажатлари.
- Ҳокимият харажатларини режалаштириш.
- Узбекистан Республикасида бюджет жараёнини ташкил этиш ва бошқариш.
- Консолидациялашган (бирлаштирилган) бюджетнинг зарурлиги, моҳияти ва вазифалари.
- Узбекистан Республикасида нобюджет фондлари фаолиятини ташкил этишнинг молиявий ва ҳуқуқий асослари.

- «Узбекистан Республикасида пенсия таъминоти тўғрисидаги Қонуннинг зарурлиги, моҳияти ва вазифалари.
- «Бандлик» жамғармаси, «Ягона йўл» фондининг моҳияти ва вазифалари.
- Бюджет ижроси жараёнида молия бўлимлари фаолиятини назорат қилиш.
- Маҳаллий бюджетларнинг даромад ва харажатларини тартибга солиш.
- Бюджет харажатларини молиялаштиришда солиқларнинг ўрни ва аҳамияти.
- Маҳаллий бюджет харажатлари тизими.
- Экологик муаммоларни ҳал этишнинг молиявий масалалари.

Курс лойиҳа (иш) ларининг намунавий мавзуси ва уларни бажаришга оид услубий кўрсатмалар

Ўқув режасига асосан магистрантлар «Ўзбекистон Республикаси бюджет тизими» фани бўйича курс иши топширишлари шарт. Курс иши ёзишдан мақсад:

- назарий билимларни ҳамда мушоҳада кўникмаларини чуқурлаштириш;
- амалий маълумотларни илмий таҳлил қилиш кўникмасини эгаллаш;
- молиявий муаммоларни ечишда мустақил қарорлар қабул қила олиш;
- мустақил фикрлаш кўникмасини намоён қилиш ва таҳлил қилинган материалларни умумлаштира олиш.

Курс ишининг умуумий ҳажми 40-45 бетдан иборат бўлиб, у магистрантнинг ўз кўли билан ёзилиши керак.

Курс ишларининг намунавий мавзулари:

- Бюджет тизимининг иқтисодий моҳияти ва аҳамияти. Бюджет тизимининг ривожланиш стратегияси ва бюджет сиёсати.
- Бюджет тақчиллиги, унинг келиб чиқиш сабаблари, муаммолари.
- Бюджет тузилиши ва бюджет жараёни.
- Узбекистон Республикаси бюджет тизимининг шаклланиши ва ҳозирги замон ривожланиш хусусиятлари.
- Ўзбекистон Республикаси бюджет тизимида республика бюджетининг ўрни.
- Маҳаллий ўз-ўзини бошқариш органлари бюджети.
- Консолидациялашган (бирлаштирилган) бюджетнинг зарурлиги, моҳияти ва вазифалари.
- Бюджет тизимини бошқариш органлари, уларнинг функциялари.
- Бюджет классификациям.
- Бюджет даромадлари таркиби.
- Давлат бюджетининг солиқли даромадлари.
- Давлат бюджетининг солиқсиз даромадлари.
- Давлат бюджети харажатлари тизими.
- Бозор иқтисодиёти шароитида бюджет тизими бўғинлари ўртасидаги мутаносиб тараққиётни таъминлаш муаммолари.
- Солиқлар ва тўловларнинг бюджет даромадлари шаклланишидаги роли, бугунги кундаги аҳамияти.
- Бозор иқтисодиёти шароитида аҳолини ижтимоий муҳофазалашнинг молиявий муаммолари.
- Экология муаммосини ҳал этишда давлат бюджетининг роли.
- Ахоли бандлиги муаммоси ва давлатнинг бюджет сиёсати.

- Соғликни сақлаш муаммоларини ҳал этиш ва бюджет сиёсати.
- Мудофаа харажатларини молиялаштиришнинг замонавий хусусиятлари.
- Бюджет тизими бўғинлари ўртасидаги молиявий муносабатларни мувофиқлаштириш муаммолари.
- Узбекистан Республикасида нобюджет фондлар фаолиятини ташкил этишнинг молиявий-хукуқий асослари.
- Узбекистан Республикасида бюджет тизими бўғинлари ва нобюджет фондларнинг ўзаро муносабатлари.

4. ЎЗЛАШТИРИШ НАЗОРАТИ

Ўкув жараёни давомида талаба тўплаши мумкин бўлган максимал балл 60 га тенг бўлиб, шундан жорий баҳолашга 24,0 балл, орқали баҳолашга 10,0 балл ва якуний баҳолашга 18,0 балл ажратилади. Ёзма иш вариантлар бўйича тузилиб, у ўкув дастурига тўлиқ мое келиши таъминланади ва талабаларнинг ўзлаштириш даражаси, рейтинг асосида баҳоланади.

Жорий ва оралиқ баҳолаш турлари учун фанга белгиланган баллар миқдори ўкув режаси бўйича ҳар семестрда ажратилган соатнинг 70 фоизи доирасида белгиланади. Ўқитилаётган фанга масъул бўлган кафедра қарори билан мавзуларнинг мураккаблиги ва зарурийлигига қараб баллар куйидаги мезонлар асосида қўйилади:

- магистратура тингловчисининг ўкув жараёнидаги давомати ва фаоллиги;
- амалий машғулотларга тайёргарлик даражаси;
- фан бўйича қонуний ва меъёрий ҳужжатларни конспектлаши;
- кафедра томонидан белгиланган мавзулар бўйича реферат ёзиши;
- мустакил таълим доирасида берилган назорат ишларини бажариши.

Жорий ва оралиқ баҳолаш ёзма иш ёки бошқа усулларда (оғзаки, тест, ҳимоя ва ҳоказо) ўтказилиши мумкин.

Якуний баҳолашда фан бўйича дастур тўла ўғилгандан сўнг магистратура тингловчисининг билими баҳоланади. Якуний баҳолаш учун ажратилган баллар миқдори ўкув режасида фанга ажратилган соатнинг 30 фоизи миқдорида белгиланади. Фан бўйича якуний баҳолаш ёзма иш усулида ўтказилади.

Олий таълим муассасаси фанлар учун баҳолаш турларининг ҳар бири бўйича рейтинг балларини ҳисоблаш механизмини ишлаб чиқади ва услубий кенгашда тасдиқлайди.

Семестр ёки ўкув йили давомида ўқитиладиган фан бўйича 55 ва ундан юқори фоизни тўплаган магистратура тингловчиси қониқарли ўқиётган деб ҳисобланади. Фанлар бўйича максимал балнинг фоиздан кам балл тўплаган магистратура тингловчиси қониқарсиз ўқиётган (академик қарздор) деб ҳисобланади.

Семестр давомида фанлар бўйича тўпланган балл қуйидаги ўзлаштириш кўрсаткичи билан баҳоланади:

- 86-100 фоиз (51,6 баллдан 60,0 баллгacha) - «аъло»;
- 71-85 фоиз (42,6 баллдан 51,0 баллгacha) — «яхши»;
- 55-70 фоиз (33,0 баллдан 42,0 баллгacha) - «қониқарли».

Ёзма иш вариантларини баҳолаш мезонлари кафедра мажлисининг баённомалари билан тасдиқланади.

5. ТАВСИЯ ЭТИЛАЁТГАН МАВЗУЛАР БЎЙИЧА КЎРГАЗМА-НАМОЙИШ МАТЕРИАЛЛАРИ РЎЙХАТИ

Ўкув жараёнини ташкил этишда мавзуларни кўрагазмали воситалардан, слайдлар, диапроектор ва жадваллардан фойдаланиш асосида ўрганиш кўзда тутилган.

Айрим аниқ масалаларни ўрганишда шахсий компьютерлардан фойдаланиш тавсия этилади.

Таҳлиллар, прогнозли кўрсатгичларни ҳисоблаш, диаграммаларни, персонал компьютерда электрон табликаларда excel 7,0 пакети билан ишлаш асосларини ўрганиб ўтказиш.

Персонал компьютерда «право» системаси билан ишлашни ўрганиш ва ўқиш жараёнида у билан фойдаланиш.

Case Studies: ЎР макроиктисодий таҳлилига доир ўқув мисоллари (рус тилида). Очиқ жамият институти хомийлигига Иқтисодий Марказ томонидан тузилган.

Масофавий ўқитиш соатлари: www.google.ru. (Россия Федерацияси менежмент ва бозор академияси "Молия менежменти илмий тадқиқот институти" дастурлари(муаллифлар раҳбари акад. Е.Стоянова)); www.yandex.ru; www.rambler.ru; www.worldbank.org.rii; www.imf.org.

Компакт диск: Sales information. International Monetary Fund -Publication Services; Exchange Rate Analysis with a Case Study on Poland.

Статистик тўпламлар:

1. Узбекистан Республикасининг ижтимоий-иктисодий ривожланиш кўрсаткичлари. Узбекистан Республикаси Макроиктисод ва статистика вазирлиги. - Т. : 2000, 2001, 2002 й.й.
2. Ўзбекистошшиг иқтисодий йўналишлари. ТАСИС. 1999, 2000, 2001 й.й.
3. Ўзбекистон Республикаси Молия Вазирлигининг Давлат бюджетининг ижроси юзасидан йиллик ҳисоботлари. Т.: 1999, 2000, 2001, 2002 й.й.

6. АДАБИЁТЛАР **Асосий адабиётлар**

1. Узбекистан Республикасининг Конституцияси. - Т.: Узбекистан, 1992.
2. Каримов И.А. Узбекистан: миллий истиқол, иқтисод, сиёсат, мафкура. - Т.: Ўзбекистон, 1996.
3. Каримов И.А. Ўзбекистон XXI аср бўсағасида: хавфсизликка таҳдид, барқарорлик шартлари ва тараққиёт кафолатлари Т.: Ўзбекистон, 1997.
4. Каримов И.А. Ўзбекистон буюк келажак сари. - Т.: Ўзбекистон, 1998.
5. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2002 йил 30 декабрдаги "Ўзбекистон Республикасининг 2003 йилда ижтимоий- иқтисодий тараққиётининг асосий макроиктисодий кўрсаткичлари ва давлат бюджетининг параметрлари тўғриси"даги 455-сонли қарори. Ўзбекистон Республикаси молиявий қонунчилиги. - Т.: Ўзбекистон, 2001.
6. Ўзбекистон Республикаси молиявий қонунчилиги. - Т.: Ўзбекистон, 2002.
7. Ўзбекистон Республикасининг «Маҳаллий ҳокимиятларнинг ўз - ўзини бошқариши тўғрисида» ги Қонуни. - Т.: Ўзбекистон, 1993.
8. Ўзбекистон Республикасининг "Бюджет тизими тўғрисида"ги Қонуни. - Т.: Адолат, 2000. Ю.Абдулаев Ё., Яхёев. Солиқ тўғрисидаги 100 саволга жавоб - Т.: 1995.
11. Сумароков В.Н. Государственные финансы в системе макроэкономического регулирования, - М.: Финансы и статистика, 1996.
12. Тейлор А.Х., Поукока М.А., Финансовое планирование и контроль, второе издание, - М.: ИНФРА-М, 1999.
13. Финансы: Уч. для вузов. Под ред. М.В. Романовского, О.В. Врублевской, Б.М. Сабанти. - М.: Юрайт, 2000.
14. Финансы. Под ред. д.э.н. Ковалевой А. М. - М.: Финансы и статистика, 1996.
15. Э.Эрнст Джонс. Деловые финансы. - М.: Диалог, 1998.
16. Четыркин Е.М. Финансовый анализ производственных инвестиций. - М.: Дело, 2001.
- П.Юрцева Т.В. Экономика некоммерческих организаций. - М.: Юрист, 2002.

Қўшимча адабиётлар

1. Герасименко Г.П., Маркарьян Э.А., Финансовый анализ, Учебное пособие, - М.: ПРИОР, 1996.
2. Дж. К, Ван Хори Основы управления финансами, Под ред. Проф. Соколова Я.В. - М.: Финансы и статистика, 1996.
3. Кутафин О.Е., Фадеев В.И. Муниципальное право Российской Федерации. - М.: Юристъ, 1997.
4. Лавров А. Проблема становления и развития бюджетного федерализма в России. Становление рыночной экономики в России: Сб. науч. проектов. Вып.10. - М.: 1997.
5. Ларионов И.К. О некоторых вопросах социально-экономической стратегии и финансовой политики.//Финансы, 1997, №6.
6. Лившиц А. Я. Основные ориентиры финансовой политики. //«Финансы», 1997, № 1.
7. Лободенко Н. В., Аудит и диагностика банкротства, // Финансы, 1997, № 2.
8. Мировая экономика. Экономика зарубежных стран. Под. ред. проф. В.П. Колесова и др. - М.: Флинта, 2001.
9. Петров Ю. Оздоровление финансовой системы и нормативные методы государственного регулирования экономики.//Российский экономический журнал. 1997. № 3. Ю.Погорлецкий А.И. Экономика и экономическая политика Германии в XX веке. - СПб.: 2001. П.Пушкарева В.М. История финансовой мысли и политики налогов. Учебное пособие. - М.: ИНФРА-М, 1996.
12. Сумароков В.Н. Государственные финансы в системе макроэкономического регулирования. - М.: Финансы и статистика, 1996.

- 13.Ширяев Р. Финансовое состояние промышленности, // Экономист, 1997, № 1.
14. Эрик Хелферт Техника финансового анализа. Пер. с англ. Под ред. Белых Л. П. 2-изд. - М.: Аудит, ЮНИТИ, 2000.
- 15.Boyd J. Inflation. "Growth and Central Banks Theory and Evidence", 1996. Policy Research Working Paper 1575. The World Bank. Washington. D. C
- 16.EBRD transition Report 1998. Financial sector in transition. European Bank for Reconstruction and Development. London 1998.
- 17.Hermes N. Lesnik R. Financial System Development in Transition Economies. Journal of Banking and Finance. Vol. 24. pp. 507-524.
- 18.Moyer C Financial System. Corporate Finance and Economic Development, in R.A. Hubbard (ed) Asymmetric information. Corporate Finance and investment. A National Bureau of Economic Research Project Report, University of Chicago Press. Chicago. PP. 307-322.
- 19.Stehnerr A. An innovation Package for Financial Sector Reforms in Eastern European Countries. Journal of Banking and Finance 17 PP. 1033-1057.
- 20.Mingaleva Zh About the experience of enterprise's strategies in crises situation. All Russian scientific conference "Economics" theory methodology, trends of development: St-Petersburg 1998.
- 21.Tkacheva S Innovation Activities Infrastructure as Multi Agent System The 11th Annual Meeting of the Japan Association for Evolutionary Economics. JAFEE 2000 Tokyo Japan 2000. 136-141.